

## FØLLE BUND -

## NATIONALPARKENS VESTLIGSTE FORPOST

Det vestlige hjørne af Nationalpark Mols Bjerge er **Følle Bund**, der fra gammel tid har hørt under Kalø. Følle Bund ligger syd for Strandvejen, sydvest for Rønde. Kalø Gods's gamle vandmølle, Følle Mølle, ligger i Følle Bunds nordlige udkant.

**Følle Bund** er en strandeng, dannet ved Knubbro Bæks udløb i Følle Vig, som en slags overgangsområde mellem landet og havet. Den blev inddæmmet og drænet i 1930'erne og fungerede derefter frem til 2004 som et græsningsområde for Kaløs ungvæg – eller som udlejet til andre lokale landmænd til samme formål. Tre jordlodder i området blev efter Kaløs konfiskation i 1945 udstykket til lokale husmænd og blev foruden til græsning benyttet til jagt, idet vildtet fra de nærliggende Kalø-skove færdedes gennem den oprindelige strandeng.



*Udsigt fra fugletårnet i Hestehaveskovens udkant over Følle Bund. Til venstre Følle Vig og midt i billedet Følle Strandgård. Til højre en del af den oversvømmede strandeng. Foto VFH nov. 2010.*

I 1990'erne opstod ideen om at sløjfe digerne og grøfterne og dermed genskabe den tidligere strandeng. Derved ville Følle Bund igen blive et område, der i perioder, især om sommeren, lå hen som eng, og som i andre perioder, typisk om vinteren, for store deles vedkommende ville være oversvømmet. Det ville give grundlag for genskabelse af den tidligere særlige strandeng-plantevækst og igen gøre området til et eldorado for fugle. I planerne indgik også at gøre Følle Bund til et rekreativt område for den nærliggende Rønne bys borgere og andre, gennem skabelse af et stinet fra byen til området og gennem opstilling af et eller flere fugletårne.

Efter mere end et tiårs forhandlinger om gennemførelse af projektet blev det en realitet i 2004, og i dag er Følle Bund et højt skattet område for manges daglige spadsereture og desuden højt skattet som udsigt for Hospice Djurslands beboere, som er områdets nærmeste naboer, og som dagligt kan glæde sig over udsigten over Følle Bund med dens rige fugle- og planteliv.

Følle Bund er sammen med omgivelserne Følle Vig, Følle Mølle og Hestehaveskoven en perle i nationalparken, uanset at den befinder sig i nationalparkens alleryderste hjørne mod vest.

Der er en fin udsigt over Følle Bund fra Strandvejen lige syd for Hospice Djursland. Fra Strandvejen er der også let adgang til området. Fugletårnet med udsigt over Følle Bund kommer man til ved at følge den vestligste sti i Hestehaveskoven (også kaldet Erik Menveds vej). Ca. midtvejs er der afmærkning til fugletårnet, der ligger i skovkanten ud mod Følle Bund.

Her følger en mere detaljeret beskrivelse af Følle Bunds historie og naturgenopretningsprojektet, der har genskabt den oprindelige strandeng:

### **Forhistorien**

Følle Bund blev i 1930'erne drænet og inddiget, så der siden da dels har været mindre områder under dyrkning, dels større områder, der har kunnet anvendes til afgræsning om sommeren. Hele området hørte fra gammel tid til Kalø Gods.

Da Kalø efter besættelsen blev konfiskeret som tysk ejendom, blev en række arealer tillagt forskellige nabogårde og -ejendomme. Dette skete også for et mindre areal af det inddigede Følle Bund, idet to Følle-gårde langs Århusvej samt en gård i Skrejrup hver fik tillagt et engareal på ca. 1,7 ha. Hele Følle Bund er på ca. 19 ha., hvoraf 3 før genopretningen var i omdrift (senest braklagt), mens 14 ha. var græs og 2 ha. rørskov.

I slutningen af 1980'erne opstod der planer om at privatisere Kalø, men disse planer led skibbrud i 1990. Som følge af den opmærksomhed, der gennem debatten om privatiseringen var opstået omkring Kalø, rejste Danmarks Naturfredningsforening i 1992 fredningssag for Kalø for at sikre godsets og herregårdslandskabets bevarelse for eftertiden. Til fredningssagen hørte også en plan om at naturgenoprette Følle Bund og gøre det til strandeng som før inddigningen. Dette skulle ske ved "en ændring af vandstandsforholdene i området, gennemført ved en fjernelse af eksisterende diger og tilkastning af eksisterende grøftesystem" og ved i stedet at "skabe et ureguleret å-udløb gennem Følle Bund". Formålet var især at forbedre forholdene for fuglelivet.

Rønede kommune støttede kraftigt op omkring disse planer, idet vi heri så muligheden for et rekreativt naturareal med et specielt planteliv og ikke mindst et rigt fugleliv så at sige lige uden for Rønede by.

Fredningen af Kalø blev imidlertid opgivet. Kalø Gods overgik fra Landbrugsministeriet til Miljøministeriet, nærmere bestemt Skov- og Naturstyrelsen. Styrelsen lagde stor vægt på både at bevare herregårdslandskabet, men også at gøre det tilgængeligt for befolkningen. Planerne om en naturgenopretning af Følle Bund blev derfor opretholdt, og der tilkom planer om et stinet i udkanten af området, koblet til stinettet i Rønede by og Hestehaveskoven. Desuden skulle der bygges et fugletårn med udsigt over hele Følle Bund.

Rønede kommune og Skov- og Naturstyrelsen optog derfor i 1995 forhandlinger med de tre private lodsejere. Planen var, at deres englodder i Følle Bund skulle føres tilbage til Kalø, hvorefter Skov- og Naturstyrelsen som ejere af Kalø kunne gennemføre naturgenopretningsprojektet.

Rønede kommune gik ind i forhandlingerne med de tre lodsejere for at medvirke til projektets gennemførelse, men trods flere forsøg viste det sig ikke muligt at blive enig med lodsejerne om en pris. Lodsejerne henviste især til de store jagtinteresser, der var knyttet til området. I slutningen af 1990'erne var planerne derfor ved at gå i stå.

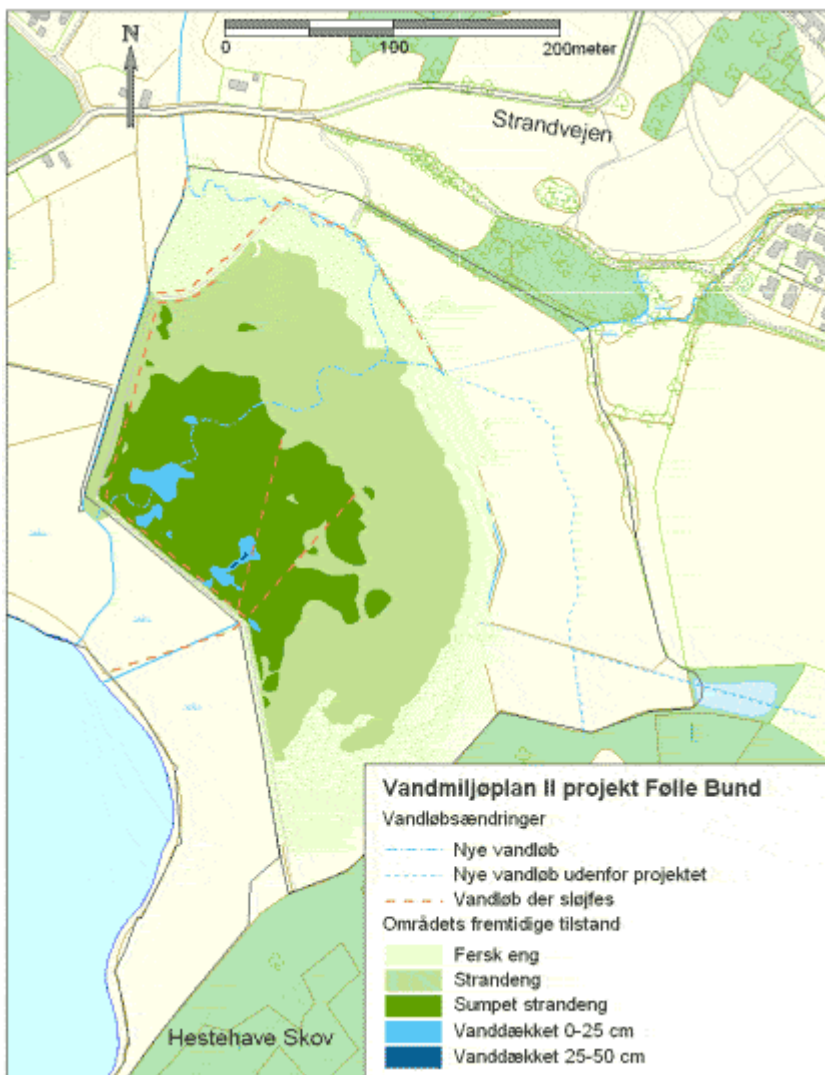
På netop dette tidspunkt vedtog Folketinget imidlertid Vandmiljøplan II. Den betød en ny chance for projektet, idet den gjorde det muligt at få Århus Amt til at gå ind i naturgenoprettelsesplanerne.

Vandmiljøplan II giver nemlig gunstige tilskudsmuligheder til projekter, der kan reducere kvælstofbelastningen af kystnære farvande. Følle Bund-projektet er som skabt til dette formål. Amterne havde ansvaret for gennemførelse af sådanne projekter. Århus Amt overtog derfor i 1999 rollen som tovholder i projektet, der nu blev til et Vandmiljøplan II-projekt. Det blev beregnet, at kvælstofudledningen i Følle Vig ville formindskes med fire tons om året ved genskabelsen af strandengen og kærområdet i Følle Bund.

Skov- og Naturstyrelsen optog derfor igen forhandlinger med de tre private lodsejere om at købe englodderne tilbage til Kalø. Det lykkedes nu at komme til vejs ende, dels på grund af de øgede økonomiske midler, staten stillede til rådighed gennem Vandmiljøplanen, dels fordi Rønede Kommune gik ind med en økonomisk håndsrekning. I slutningen af 2003 var overførslen af arealerne til Kalø en realitet.

## **Projektet**

Naturgenopretningen betød at et 19 ha. stort område blev omdannet til et større, sammenhængende naturområde med varierende vandstand og saltpåvirkning. Yderst mod havet og et ganske langt stykke ind er der strandeng, og herfra er der en glidende overgang til ferske kær- og mere tørre engområder i områdets kanter op mod tørt land. Grøfterne i området er erstattet med en genslynget Knubbro Bæk (bækken blev allerede omkring år 2002 genslynget mellem Rønede og Følle Mølle - nu fulgte altså forløbet helt ud i havet). Nogle af de rørlagte vandløb blev åbnet og sat i forbindelse med den genslyngede Knubbro Bæk. Slusen (en højvandsklap, der forhindrede vandet i at strømme ind ved højvande) og pumpestationen blev nedlagt. Det tidligere dige er delvist bevaret som sommerdige, der om sommeren kan holde på vandet efter regnskyl, så mest muligt kvælstof kan



bundfælde sig. Der er etableret stenstryg af hensyn til fiskene. Vandstanden er omkring 75 cm. over dansk normal.

Efter afbrydelsen af alle større drængrøfter ledes trykvand fra de omgivende bakker ikke længere bort, men siver i overfladen og danner kærområder med vinteroversvømmelse i lavtliggende partier. På denne måde er der skabt en mosaikvegetation med stor artsrigdom med dertil knyttet insekt- og fugleliv.

Omkring det genslyngede vandløb er der opstået en "skov" af tagrør, dunhammer og strandkogleaks, og området er blevet et velegnet ynglested for forskellige arter af padder.

Først og fremmest har fuglene taget området i besiddelse. Ande- og vadefugle har fået et velegnet yngle- og fourageringsområde. De orkidéer, der i forvejen var i området, har fået optimale

betingelser. Dele af området kan stadigvæk afgræsses, så en række af arter af ynglefugle kan trives i området: rødben, brushane, dobbeltbekkasin, strandskade, stor præstekrave, vibe, engpiber og sanglærke. Området blev hurtigt raste- og fourageringsområde for en række fuglearter, der er knyttet til åbne, græssede strand- og ferskengsarealer – de senere år har store flokke af sangsvaner og grågæs fra nordligere himmelstrøg således overvintret i Følle Bund, og deres sang (eller hvad vi nu skal kalde det?) har lydt over Rønde by i vintermånederne, når de har søgt ind til Kolindsund for at finde føde om formiddagen og er vendt mætte tilbage sidst på eftermiddagen for at finde tilbage til sovepladserne i "Bunden". Det er blevet bemærket, at gæssene forlader området og kommer tilbage både om formiddagen og eftermiddagen – de er altså så at sige "hjemme" i frokostpausen. Et opslag i fuglebøger kan bekræfte, at det er et særkende for grågæssene.

Sportsfiskerne venter endnu på, at ørrederne efter genskabelsen af strandengen og dermed formindskelsen af kvælstofudledningen vil gå op ad den genslyngede Knubbro Bæk og gyde og gøre Følle Vig til et endnu mere attraktivt fiskevand. Det kommer forhåbentlig.

Den genskabte Følle Bund er som planlagt blevet et væsentligt bidrag til de rekreative muligheder for Røndes borgere og andre friluftinteresserede. Den fine sti fra Hospice Djursland langs Knubbro Bæk ned til Følle Mølle og videre ad Hestehavevej er blevet suppleret med en trampesti langs det

levende hegn fra Hestehavevej ned til Hestehaveskoven og fugletårnet. Stien forbi Følle Mølle og videre ad Hestehavevej er identisk med den gamle Århus-Grenaa-landevej og indgår i øvrigt også i såvel det regionale cykelstinet som vandreruten Molsstien. Gennem Hestehaveskoven er der direkte forbindelse videre til Kalø Slotsruin og derfra til Mols og resten af nationalparken.

Naturgenopretningen af Følle Bund blev gennemført i 2004 og har opfyldt alle de forventninger, der i sin tid blev stillet til den. Et eksempel til efterfølgelse andre steder.

Vilfred Friborg Hansen i nov. 2010.